

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Антонюк В. П. на дисертаційну роботу Ярчук Ангеліни Володимирівни
на тему «*Управління продуктивністю праці в системі забезпечення
якості життя населення*», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія,
економіка праці, соціальна економіка та політика

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження

Питання підвищення якості життя населення є актуальними в усіх країнах, однак для України воно набуває особливого значення, що обумовлено як низькою якістю життя для більшості населення, так і прагненням європейської інтеграції, що неможливе без суттєвого поліпшення умов життєдіяльності українців. Слід відзначити, що і за радянських часів якість життя українців значно поступалась європейським стандартам, за часів незалежності не було забезпечено її зростання, а в сучасних умовах збройного конфлікту, політичної і соціальної нестабільності та несприятливих тенденцій економічного розвитку проблема якості життя загострилася, що не відповідає очікуванням населення та обумовлює соціальне невдоволення. Тому пошуки чинників, передусім пов'язаних із забезпеченням економічного зростання, та обґрунтування на цій основі шляхів підвищення якості життя є актуальним теоретичним та практичним завданням.

Вітчизняні дослідники приділяють значну увагу аналізу проблем якості життя населення, при цьому досліджуються складові добробуту, чинники та умови його зростання, здійснюється його аналіз у порівняння з іншими країнами. Слід відзначити, що рівень добробуту і якість життя значною мірою залежать від рівня економічного розвитку, ефективності економічної діяльності та соціально-економічної політики держави. Найважливішою складовою ефективності є продуктивність праці, аналізу якої в останні роки

приділяється недостатня увага. Досвід розвинених країн свідчить, що забезпечення зростання продуктивності праці є основним чинником підвищення добробуту. Тому важливим є дослідження взаємозалежності між продуктивністю праці та добробутом. Саме цей підхід реалізовано в дисертаційній роботі А. В. Ярчук, що свідчить про актуальність обраної теми дослідження. Дисертаційну роботу виконано в рамках науково-технічної підпрограми наукових досліджень Таврійського державного агротехнологічного університету «Формування ефективної системи менеджменту в умовах транзитивної економіки регіону» (номер держреєстрації 0116U002740, 2016–2020 рр.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, які викладено в дисертаційній роботі, є обґрунтованими та достовірними, вони базуються на: теоретичних та науково-практичних дослідженнях вітчизняних і зарубіжних авторів; офіційній статистичній інформації Державної служби статистики України, статистичних даних підприємств, а також інформації міжнародних організацій; законодавчих та нормативно-правових актах в сфері зайнятості, доходів, розвитку соціальної сфери; публікаціях науковців у вітчизняних та зарубіжних періодичних виданнях; результатах авторського аналізу параметрів продуктивності праці та якості життя, висновків, які були зроблені в результаті власних досліджень автора. Автором опрацьовано значну кількість фундаментальних праць вітчизняних та закордонних вчених-економістів, що забезпечує надійну методологічну основу дослідження.

Автором використано широкий арсенал методів дослідження, який включає сучасні загальнонаукові і спеціальні методи наукового пошуку: методи логічного аналізу, теоретичного узагальнення, наукової абстракції, системного аналізу, класифікації, економіко-статистичного та порівняльного аналізу, соціологічного опитування та методи графічного аналізу – для наочного підкріплення окремих теоретичних і практичних положень

дисертаційного дослідження. В дисертації широко використані методи економіко-математичного аналізу та моделювання, а її особливістю є використання методу побудови когнітивних моделей. Використання такого інструментарію дослідження дозволило дисертанту вирішити поставлені завдання вдосконалення концептуальних та науково-методичних основ управління продуктивністю праці в контексті підвищення якості життя населення. Методологія і методи дослідження, які застосовані дисертантом, є адекватними проблемі, що вирішується та поставленим завданням.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи А. В. Ярчук підтверджується їх апробацією на багатьох науково-практичних конференціях, значною кількістю публікацій у наукових фахових виданнях, в тому числі у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, використанням у практичній діяльності державними установами, підприємствами, а також у навчальному процесі, про що свідчать довідки про впровадження.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Зміст дисертаційної роботи та автореферат дає можливість визначити глибину розроблення досліджуваної проблематики, суттєву новизну наукового доробку. Наукова новизна отриманих в дисертаційній роботі результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад дослідження й вирішення проблем у сфері управління продуктивністю праці в контексті забезпечення якості життя населення. Найбільш вагомими науковими здобутками містяться у таких положеннях дисертаційної роботи:

застосування когнітивної методології для вирішення поставлених завдань (підрозділ 1.3), обґрунтування стратегічних пріоритетів управління продуктивністю праці на основі когнітивного моделювання та аналізу складних систем взаємного впливу показників продуктивності праці та якості життя (с. 55-64);

удосконалення науково-методологічних основ дослідження внутрішніх зв'язків між продуктивністю праці та якістю життя (с. 66, 67) та розробка когнітивної карти напрямків взаємозв'язків системи якість життя та продуктивність праці (с. 81);

поглиблення концептуальних та методичних засад вимірювання якості життя населення, формування системи індикаторів оцінки якості життя (с. 65-66), систематизація параметрів впливу множини факторів на якість життя населення - демографічних, екологічних, освітніх, економічних, параметрів функціонування ринку праці, охорони здоров'я, дозвілля тощо (с. 97-98);

сценарне моделювання поведінки системи «якість життя» під впливом низки факторів, що дозволило виявити основні чинники, які впливають на зміни в системі якість життя, а саме - продуктивність праці, умови праці і освіта (с. 100-108);

обґрунтування теоретичних положень, які розкривають нелінійний характер впливу зростання продуктивності праці на якість життя, зроблений висновок, що зростання суспільної продуктивності праці обмежено формує економічні умови зростання якості життя населення (с. 146);

розробка механізму управління якістю життя, який базується на визначенні складових системи якості життя населення, суб'єктів, об'єктів та методів управління якістю життя, комбінаторне застосування яких визначається результатами сценарного моделювання та співставленням нормативних та суб'єктивних показників (с. 162-164).

· Все вищезазначене дає змогу зробити висновок, що робота має наукову новизну, яка відповідає меті та завданням дослідження.

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення

Зміст роботи в повній мірі розкриває тему наукового дослідження, структурна побудова є логічною, висновки та рекомендації, отримані здобувачем, є науково обґрунтованими.

Перший розділ дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади

управління продуктивністю праці та забезпечення якості життя» присвячено дослідженню теоретичних основ соціально-економічних категорій «продуктивність праці» та «якість життя», аналізу методичних засад вимірювання якості життя населення та обґрунтування власного підходу до його оцінки, обґрунтуванню доцільності застосування методики когнітивного моделювання і прогнозування впливу продуктивності праці на підвищення якості життя населення та розробці методичних підходів щодо її використання.

Другий розділ дисертаційної роботи «Соціально-економічний аналіз продуктивності праці та якості життя» містить аналіз продуктивності праці як чинника впливу на якість життя населення. Тут апробована методика когнітивного моделювання в управлінні продуктивністю праці та якістю життя, здійснено розробку когнітивної карти, сценарних моделей динаміки якості життя під впливом різної комбінації факторів, проведено аналіз якості надання послуг у галузях освіти й охорони здоров'я в країнах-членах ОЕСР і постсоціалістичних країнах.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Організаційно-економічне управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя» здійснено моделювання та прогнозування динаміки та взаємного впливу показників продуктивності праці та якості життя; обґрунтовано організаційно-інституційні засади управління якістю життя, визначено стратегічні пріоритети управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя.

Дисертаційна робота Ярчук А. В. охоплює широке коло питань, які стосуються підвищення добробуту населення України. Здобувач обґрунтовує власне бачення засад підвищення якості життя населення, яке передбачає як зростання продуктивності праці, так і удосконалення механізмів соціального управління. Викладання матеріалу у дисертації ведеться послідовно та обґрунтовано. Дослідження має теоретичний, аналітичний та прикладний аспекти. Головна ідея роботи простежується в усіх розділах дисертаційної

роботи. Висновки випливають із проведеного дослідження та отриманих результатів. Назва дисертації «Управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя населення», її мета та визначені завдання повністю розкриваються у змісті дисертаційної роботи.

Значущість дослідження для науки і практики

Дослідження має істотне значення для демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики як галузі економічної науки. Наукову значущість дослідження визначає запропонований автором підхід щодо застосування когнітивної методології для обґрунтування стратегічних пріоритетів управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя, використання когнітивного моделювання для аналізу складних систем взаємного впливу показників продуктивності праці та якості життя.

У науковому плані зацікавлення викликає сценарне моделювання поведінки системи «якість життя» під впливом різної комбінації основних факторів, які його визначають.

Практична значимість дослідження полягає в тому, що отримані результати можуть бути використані для удосконалення організаційно-інституційних засад управління якістю життя в контексті використання нових методологічних підходів його аналізу та моделювання.

Наукові розробки автора знайшли застосування в діяльності Управління соціального захисту населення Мелітопольської міської ради Запорізької області (довідка №289/03-27 від 12.12.2018 р.), у практичній діяльності ТОВ «Мелітопольський автогідроагрегат» (довідка № 431-Н від 09.10.2018 р.) та ТОВ «ВКФ «Надія-Грандекс» (довідка № 67 від 18.12.2018 р.).

Зміст та завершеність дослідження

Дисертація Ярчук Ангеліни Володимирівни на тему «Управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя населення» являє

собою самостійну завершену наукову роботу, яка в повному обсязі відображає підготовлені для публічного захисту наукові положення, результати теоретичних і аналітичних досліджень, а також відомості по їх практичному впровадженні. Зміст дисертаційної роботи відповідає її назві і структурі та повною мірою відображає особистий внесок здобувача в розвиток даного напрямку дослідження в межах демографії, економіки праці, соціальної економіки та політики як галузі економічної науки.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових фахових виданнях

Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 20 наукових працях – у розділах монографій, статтях у журналах, збірниках наукових праць, матеріалах і тезах конференцій, загальним обсягом авторського матеріалу 7,55 умов-друк. арк., з них 3 – у колективних монографіях, 6 статей у наукових фахових виданнях,), 3 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз.

Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації. Висновки та рекомендації, які опубліковані в наукових працях і в авторефераті, частково відрізняються деталізацією викладу, однак у змістовному відношенні вони є ідентичними.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В цілому позитивно оцінюючи дослідження, виконане Ярчук Ангеліною Володимирівною, варто вказати на деякі дискусійні моменти, певні упущення та наявні в ньому недоліки.

1. Автор, досліджуючи взаємозв'язок продуктивності праці з якістю життя, широко використовує показник ВВП на душу населення як показник

суспільної продуктивності праці. На наш погляд, це є дискусійним моментом, оскільки таким загально визнаним показником є ВВП на зайнятого. Тому автору необхідно було обґрунтувати свій вибір, тим більше, що у табл. 2.2 розраховується 3 показники продуктивності праці: ВВП на душу населення; ВВП на одного економічно активного; ВВП на зайнятого.

2. У дослідженні автор відносить продуктивність праці та якість життя до складних соціально-економічних систем (с. 41, 53 та ін.), однак не надає обґрунтування їх як системного утворення, що є певним упущенням. Адже система – не будь яке явище, вона повинна мати множину елементів з внутрішньою структурою, зв'язками, ієрархією, що утворює певну цілісність.

3. В дисертаційній роботі автор широко використовує статистичний аналіз, в тому числі здійснюється оцінка впливу на якість життя населення параметрів зайнятості (с. 127-128, табл. 3.2). Слід відзначити, що умови зайнятості є дуже важливими, однак при аналізі слід було вказати, що статистичні показники зайнятості в Україні не повністю відображають реальну картину – масштабною є тіньова зайнятість і тіньові доходи, показники заробітної плати стосуються лише штатних працівників, а не всіх зайнятих. Тому слід було зробити зауваження щодо певного викривлення результатів аналізу.

4. Особливістю дисертаційної роботи є залучення когнітивного підходу до аналізу та моделювання. Доцільно було б приділити більше уваги його теоретичним засадам, дати визначення когнітивного аналізу, його специфіки і можливостей, оскільки в економічній науці його застосування поки що не є поширеним явищем.

5. На с. 41 автором надається таке визначення якості життя: воно означає оцінку певного набору умов і характеристик життя людини, засновану на її власному задоволенні цими умовами і характеристиками. Якщо прийняти це визначення, то якість життя є категорією не об'єктивною, а суб'єктивною. Мабуть, доцільно було більш чітко визначити об'єктивні і суб'єктивні параметри оцінки якості життя.

6. Проблема підвищення якості життя населення України в сучасних умовах стоїть досить гостро, оскільки в умовах збройного протистояння на сході країни, глибокої економічної кризи 2014-2015 рр. суттєво знизилась реальні доходи населення, зменшилися бюджетні можливості розвитку соціальної інфраструктури та підтримки населення. Однак з кінця 2017 р. відбуваються поступові позитивні зрушення в умовах життя населення, які доцільно було би відобразити в дисертаційному дослідженні.

7. На с. 46-47 наведено табл.1.2 з оцінкою параметрів якості життя, однак відсутні посилання на джерела даних та недостатня увага приділена аналізу результатів цієї оцінки.

Загальний висновок

В цілому, дисертаційна робота Ярчук Ангеліни Володимирівни на тему «Управління продуктивністю праці в системі забезпечення якості життя населення», яка представлена на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика, є самостійною, завершеною науковою роботою, в якій викладено авторський підхід щодо аналізу продуктивності праці в процесі підвищення якості життя населення України.

У ній отримані нові результати, які у своїй сукупності вирішують важливу наукову задачу – забезпечення вдосконалення концептуальних та науково-методичних основ управління продуктивністю праці та розробка на цій основі практичних рекомендацій щодо підвищення якості життя. Вирішення цих наукових завдань являє собою певний внесок у розвиток галузі економічної науки – демографії, економіки праці, соціальної економіки і політики.

За змістом та оформлення дисертаційна робота повністю відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів

України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.). Дисертаційна робота, опубліковані праці, автореферат свідчать, що Ярчук Ангеліна Володимирівна є висококваліфікованим фахівцем і може робити ґрунтовні наукові дослідження й отримувати нові наукові результати і заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Головний науковий співробітник
відділу економічних проблем соціальної політики
Інституту економіки промисловості НАН України,
доктор економічних наук, професор

В. П. Антонюк

Підпис головного наукового співробітника
д.е.н., проф. В.П. Антонюк *завіряю*:
Учений секретар
Інституту економіки промисловості
НАН України

«16» травня 2019 р.

М.О. Солдак